

В.А. ПРЕДБОРСЬКИЙ,

д.е.н., професор, Національна академія внутрішніх справ

Корпоратія як потужна глобальна ланка тінізації суспільства

У статті розглядаються тінізаційні властивості явища корпоратії як одного із потужних глобальних нетранспарентних суб'єктів механізмів регуляції, небезпека його системних тінізаційних зв'язків з явищами сучасного «тіньового парасуспільства» та «автономної тіньової держави».

Ключові слова: корпоратія, «автономна тіньова держава», «тіньове парасуспільство».

В.А. ПРЕДБОРСКИЙ,

д.э.н., профессор, Национальная академия внутренних дел

Корпоратия как мощное глобальное звено тенизации общества

В статье рассматриваются тенизационные свойства явления корпоратии как одного из мощных глобальных нетранспарентных субъектов механизмов регуляции, опасность его системных тенизационных связей с явлениями современного «теневое параобщество» и «автономного теневого государства».

Ключевые слова: корпоратия, «автономное теневое государство», «теневое параобщество».

V. PREDBORSKIJ,

doctor of Economics, professor, National Academy of Internal Affairs

Corporaciya as a powerful global link of shadow society

The article deals with the shadow properties of the phenomenon of corporaciya as one of the powerful global unpublished entities of regulatory mechanisms, the danger of its system of shadow relations with the phenomena of the modern «shadow parasociety» and «autonomous shadow state».

Keywords: corporaciya, «an autonomous shadow state», «shadow parasociety».

Постановка проблеми. Аналіз особливостей сучасних процесів вітчизняного розвитку свідчить про наявність перманентного відтворення нетранспарентності та тінізації, їх високої адаптованості до всіх форм громадського контролю та впливу. У чому причина наявності цього стійкого антиреформістського тренду, чи є він проявом лише надлишкової девіантності чи неефективності сучасного політико-економічного класу, чи є проявом нездоланих довгострокових протиріч вітчизняного розвитку?

Вимоги суспільства щодо протидії корупційно-тіньовим суспільним процесам знайшли відображення у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про запобігання корупції» (2014), укази Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003) та «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005), постанова Кабінету Міністрів

України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» (2015), інші відомчі акти з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До фундаментальних вітчизняних досліджень з проблем тінізації суспільних процесів відносяться праці В. Д. Базилевича, А. В. Базилюка, О. І. Барановського, В. М. Бородюка, Г. С. Буряка, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, І. О. Губаревої, Я. Я. Дьяченка, С. О. Коваленка, І. І. Мазур, В. О. Мандибури, О. В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції здійснили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явищ тінізаційних протиріч розвитку, причин їх існування, потребують подальшого дослідження, зокрема, структура та механізми наднаціонального тіньового тиску, домінуючі впливи

у тіньовій мегаматриці світу, що стає потужним тіньовим буфером на шляху здійснення системних суспільних реформ.

Метою статті є подальший дискурсивний розвиток вивчення сутності причинного комплексу тінізаційного зростання на мегарівні, існування останнього як найактивнішого деструктивного, демотиваційного, гальмівного фактора на шляху економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Дослідження механізму тінізації суспільних процесів потребує звернення до системних засобів її самоорганізації як на національному, так і за межами національного тіньового простору, зокрема на основі вивчення ієрархічності їх будови, пошуку її вихідного відношення мегатінізації.

Світова тіньова система влади – це складно організований комплекс тіньової влади різного рівня дієздатності, впливу, офіційної або тіньової (у межах тіньового парасуспільства) легітимації, окремі елементи якого виникали і розвивалися асинхронно, але за сучасних умов діють як синергетично організований вузол тіньових впливів на офіційну та тіньову національну владу. Це так званий Комітет ЗОО, Синдикат, ілюмінати, неоілюмінати, олімпійці, «Круглий стіл» тощо, а також система тіньової діяльності потужних корпорацій – тіньова корпоратія.

Світова тіньова мегасистема у складі тіньового світового закулісся та тіньової корпоратії являє собою класичний приклад тіньової мегаструктури з відносно стійким режимом самоорганізації, цілісністю динамічної поведінки, коли на основі менш впорядкованого субстрату – національних тіньових структур – утворюються більш складні наднаціональні тіньові структури світової влади [1, с. 25–26].

Корпоратія являє собою форму організації глобальної тіньової влади, ланку світової мегасистеми тіньових механізмів та впливів, при якій реальні важелі вищих і центральних органів влади належать корпораціям та їх сателітам, які чи то безпосередньо, інституційно, чи здебільшого у нетранспарентному режимі прямо або опосередковано впливають на розробку та реалізацію державних рішень та дій. На національному рівні формою корпоратії є паразитарна елітна (олігархічна) система, як окрема ланка тіньового парасуспільства [2, с. 9–13].

Для дискурсивного аналізу тіньового механізму прийняття рішень системою корпоратії, зокрема

її амбівалентна роль у адаптуванні функцій державних органів у проведенні сучасних суспільних реформ до своїх вузькокорпоративних цілей, великого значення має дослідження логістики впливу на ці рішення світової тіньової мегасистеми тіньової влади. Цей мегасуб'єкт тіньового світового впливу здійснює його через посередництво найширшої інфраструктури світових тіньових, напівтіньових, офіційних інститутів, транснаціональних агентів впливу, системою світових наддержавних організацій, світових ЗМІ, розгалуженою системою іноземних спецслужб, розвідувальних органів, недержавних організацій, світових транснаціональних корпорацій тощо. Найбільш значного значення у системі безпосереднього тіньового впливу на державу вже на національному рівні набуває існування та функціонування системи зв'язків між корпоратією та «автономною тіньовою державою», головною функцією якої як раз і є виконання функції агента впливу тіньового світового закулісся, глобальної корпоратії на офіційний механізм держави.

Змістом категорії «автономна тіньова держава», що має найвищий тіньовий ранг та вплив у межах національного простору, є кланові відносини влади та господарювання (офіційні та неофіційно–тіньові) для вкрай обмеженого кола осіб, забезпечених статусом політичних інститутів держави разом з олігархічними, плутократичними, бізнесовими, корупційними (у тому числі наднаціонального рівня), родинними зв'язками з вищими щаблями адміністративної, судової влади, правоохоронних органів, політичних партій, ЗМІ, відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з необмеженим доступом до експлуатації національних ресурсів країни, природних монополій. У цих умовах корупція набуває системного характеру, стає неодмінним атрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції. Висхідні історичні етапи становлення «автономної держави» відносяться ще до часів Київської Русі, для організації суспільної системи якої характерні особливості порівняно із Західною Європою [3, с. 3–7].

Таким чином, однією із найважливіших функцій «автономної тіньової держави» є комунікативна функція зв'язку із світовим тіньовим закуліссям, у тому числі глобальною корпоратією, для забезпечення таргетування політико–адміністративних трансакцій з метою проштовхування своїх інтересів.

Слід зазначити, що в процесі глобального розвитку вже в період до 30–50-х років XXI ст. буде поетапно запроваджено нову ідеологію і нову форму соціальної організації – глобальний і транснаціональний нетранспарентний корпоративізм. Саме він стане новою ідеологією світового розвитку. Саме він диктуватиме формування та запровадження глобальних і національних стратегій та політик розвитку в рамках нових надмогутніх тіньових (для держави) політико-фінансових інформаційно-адміністративних світових корпорацій типу «Майкрософт» у діяльність державної влади. Таким чином, ефективність інструментів контролю держави на функціонування цих суб'єктів наднаціонального рівня організації є мінімальною.

У XXI столітті більшість із домінуючих країн світу (США, ФРН, Великобританія, Франція, Японія, Китай, Індія, Бразилія) стануть воістину глобальними корпоративними державами. Саме вони будуть носіями доктрин – корпоративізму і глобального неокорпоративізму, з потужними тіньовими впливами.

Тенденції зростаючої тіньової транснаціоналізації мікро- та макроекономічного впливу виявились уже досить давно, проте вони значно інтенсифікувались у другій половині XX сторіччя. Це стало прямим наслідком транснаціоналізації у сфері матеріального виробництва і призвело до утворення якісно нової, більш складної структури механізму тіньового субдикційного впливу. Найбільш помітною характеристикою цієї нової структури є швидке становлення нової тіньової суперструктури глобального тиску, що можна було б умовно позначити як тіньовий корпоративний мегарівень.

Організаційна структура тіньового корпоративного мегарівня впливу складається з кількох ключових компонентів: управляючі механізми транснаціональних чи багатонаціональних корпорацій (ТНК, МНК), міжнародні об'єднання, тіньові урядові та неурядові організації та інтеграційні угруповання типу «автономної тіньової держави», системи регулюючих звичаєвих тіньових норм і правил, якими вони оперують. Ці інтернаціональні тінізаційні інститути дедалі більше підпорядковують собі зміни в рамках окремих національних систем економічної діяльності.

Сучасна система тіньової корпоративності в значній мірі базується на новітніх тінізаційних інституційних закономірностях щодо відірваності контролю та менеджменту від власності. Сьогодні корпорації створюють свою внутрішню нормативну

базу, свої правила зовнішньої поведінки, міжкорпоративних відносин і спрямовують все більше національних й інтернаціональних ресурсів на власні, егоїстичні цілі (процес, дуже точно визначений Ральфом Нейдером як «соціозабезпечення корпорацій»), практично не турбуючись про наслідки своїх дій. У західному корпоративному житті виник новий феномен – законно заснована структура величезного масштабу та тінізаційного впливу, потужні міжкорпоративні тіньові відносини, відповідальні тільки перед тими, хто є суб'єктом менеджменту. Сучасна модель потужної західної публічної корпорації характеризується наступними тінізаційними особливостями:

1) рада директорів та генеральний директор – самовідтворювальний клас, виведений з-під контролю власників корпорації;

2) генеральний директор відіграє вирішальну роль у процесі селекції нових директорів і власного наступника. Він здатний використовувати корпоративні засоби для впливу на політиків, регуляторів, законодавців, юристів, правоохоронні, судові органи та формування суспільної думки для нейтралізації будь-якої небезпеки власній владі;

3) вищі ешелони державної влади, як виборні, так і ті, що призначені у виконавчій владі, практично повністю сформовані з корпоративної верхівки;

4) корпорації через своїх гендиректорів отримали гарантоване конституцією право приймати участь у виборчому процесі практично необмеженими ресурсами та засобами;

5) більшість потужних транснаціональних корпорацій генерують грошові кошти в кількості більше ніж достатній для реалізації їх неформальних цілей діяльності; довгими роками викупають акції в межах відповідних програм. Компенсаційні плани корпоративної еліти складені таким чином, що топ-менеджери збагачуються незалежно від динаміки курсу акцій компанії. Як наслідок, ринкові механізми все менше впливають на ефективність діяльності компаній порівняно з механізмами тіньового впливу внутрішніх і зовнішніх (тінізаційних) міжкорпоративних зв'язків [4, с. 172–173].

Разом з тим слід відзначити, що система тіньового глобального регулювання є досить диверсифікованою і не може зводитись до одного мегарівня. Навіть самий цей рівень є неоднорідним, швидко диференціюється і в сучасних умовах має різні підрівні: неурядових об'єднань та організацій, регіональних міждержавних об'єднань і угру-

повань та міжурядових організацій – регіональних, галузевих, глобальних. Важливо взяти до уваги, що на нинішньому етапі розвитку людства система глобального тіньового впливу не може не ґрунтуватися на національних механізмах регулювання соціально-економічного розвитку. Тобто глобальне регулювання в сучасних умовах є результатом своєрідної взаємодії національних, міжнародних і наднаціональних форм і методів.

Є все більше підстав для твердження, що прогресуюча глобалізація економіки на початку XXI століття досягла такого якісно нового рівня, коли глобальна система міжкорпоративного впливу на світогосподарські відносини стала особливо нагальним імперативом. І це стало очевидним у результаті світової фінансової кризи 2007–2010 років, що виявила дисбаланс між розвитком глобальної економічної діяльності ТНК, з одного боку, та ефективністю глобального регулювання економічних процесів у рамках світового господарства – з другого. І одним з головних уроків, які міжнародна спільнота винесла з цієї кризи, стало прискорення розвитку міжнародних інститутів та проведення радикальних реформ в існуючих інститутах з метою приведення їх у відповідність до об'єктивних вимог світової економіки.

Слід, однак, зауважити, що розвиткові процесу глобалізації механізмів регулювання протидіють дуже потужні інерційні фактори, що ґрунтуються на особливостях соціально-економічної організації в різних регіональних секторах світового господарства, які окремі автори подають як відмінності між різними цивілізаційними формуваннями. Так, наприклад, С. Хантінгтон [5] вважає, що сучасний процес глобалізації виражає намагання інтегрувати через МВФ та інші міжнародні економічні інституції, незахідні економіки в глобальну економічну систему, що перебуває під домінуванням Заходу, – що є шкідливим для цих економік і утворює чисельні тінізаційні загрози, у тому числі гібридні (тіньові) війни за перерозподіл впливу та влади. Він стверджує, що існують цивілізаційні бар'єри для процесу глобалізації та становлення глобальних регулюючих інституцій.

Розширення глобального тінізаційного впливу є досить складним і суперечливим процесом, що пов'язаний з необхідністю подолання багатьох внутрішніх суперечностей глобалізації економіки. У цьому зв'язку необхідно звернути увагу на декілька принципових моментів.

По-перше, тенденції економічної глобалізації не означають, що всі країни мають рівне становище відносно глобальної системи, що формується, та будуть отримувати однакову вигоду від перебування в її рамках. Ця система, основним двигуном якої виступають потужні глобалізовані тінізаційні ТНК найбільш розвинених країн, принесе значну користь саме розвиненим країнам. Останні спеціалізуються в рамках світового господарства на виробництві товарів та послуг з підвищеним рівнем доданої вартості та підвищеним змістом інтелектуального компонента, а отже мають привласнювати більшу частину того чистого доходу, який буде генеруватись унаслідок оптимальнішого розподілу ресурсів. Більше того, окремі нові глобальні правила, як то угода відносно прав інтелектуальної власності, що діє в рамках регулятивних норм СОТ, можуть об'єктивно закріплювати тінізаційне домінування ТНК походженням з найбільш розвинених країн.

Узагалі поки що глобалізація супроводжується збільшенням розриву в економічному розвитку найбагатших і найбідніших країн, загрозою глибокого і нездоланного економічного розколу світу. І таке становище, можливо, є основною суперечністю процесу глобалізації в тій формі, в якій він проходить сьогодні, і найсуттєвішим тінізаційним субдикційним фактором.

По-друге, сьогодні спостерігається очевидний дисонанс між різними рівнями глобального регулювання. Регулюючі міжкорпоративні механізми ТНК є значно більш розвиненими, ніж механізми, що забезпечують макроекономічне балансування різноманітних потоків у рамках світового господарства. Це особливою мірою стосується можливостей протидіяти стихійним перетокам тіньового спекулятивного капіталу, що у процесі глобалізації отримує значно ширший економічний простір і є значним дестабілізуючим фактором.

По-третє, не менша суперечність існує між різними сферами регулювання. Це виявляється в очевидному превалюванні вузько економічних підходів і значній недорозвиненості гуманітарних й економічних підвалин глобальної регулюючої системи на користь тінізаційним змовам, альянсам та впливу, що потенційно створює небезпечні тінізаційні наслідки для глобальної економіки XXI сторіччя.

По-четверте, у нинішній глобальній системі регулювання надто слабкими є ті регулюючі підсистеми, що забезпечують функції контролю. Результатом цієї неадекватності є значне по-

ширення тінізаційних процесів транснаціональної злочинності. У більш широкому контексті ми повинні констатувати недостатність контролю за діяльністю потужних ТНК за міжнародними фінансово-кредитними операціями та операціями з цінними паперами. Все це створює надзвичайно сприятливе середовище для поширення великих тіньових міжнародних спекулятивних операцій, що здатні миттєво дестабілізувати економіку навіть великих за розміром країн.

По-п'яте, слабкою є узгодженість між різними структурами глобального регулювання, що породжує безсистемність, внутрішню конфліктність, а, отже, значно знижену соціальну ефективність регулюючих механізмів, їх суттєву тінізацію. Це є прямим наслідком поки що неадекватної ролі в глобальному економічному регулюванні найбільш універсальної міжнародної структури – ООН – в особі її Економічної і Соціальної Ради, яка досі не має важелів для проведення в життя прийнятих нею рішень [6, с. 521–539].

Слід констатувати, що розвиток глобалізації об'єктивно приводить до якісно нової ситуації, коли коло свободи окремих держав у прийнятті повністю автономних рішень у сфері регулювання економічних відносин звужується, а коло міжнародно погоджених, скоординованих на корпоративному рівні нетранспарентних рішень, навпаки, розширюється. Така парадигма розвитку має важливі наслідки. Так, якщо в минулому ми могли спостерігати досить значні відмінності між різними моделями національного регулювання, скажімо, між латиноамериканською та східноазіатською, то встановлення нової глобальної корпоративної системи об'єктивно веде до вирівнювання базових параметрів систем національного регулювання на основі їх вестернізації, їхньої прогресуючої адаптації до загальносвітових стандартів побудови, зокрема щодо регулюючих механізмів на основі нетранспарентності.

Висновки

Важливим компонентом процесу глобалізації економіки є кардинальна трансформація ме-

ханізмів суспільного регулювання у напрямі становлення глобально інтегрованої регулюючої системи разом з потужною складовою впливу тіньових засобів глобальної корпоративності. Вона будується на комплексі факторів, що унеможливають якісне піднесення ефективності діяльності в рамках світового господарства на основі міжнародної кооперації, отримання тим самим великого тіньового синергетичного ефекту.

Незважаючи на тенденції до все більшого інтернаціонального економічного регулювання, міжнародна регулююча система все ще лишається дезінтегрованою, діяльність більшості транспарентних її складових частин слабо узгоджується, а інколи і прямо суперечить одна одній. Натомість домінуючий вплив тінізаційних факторів, зокрема корпоративності, значно посилюється. Вирішення цієї проблеми – в значному підсиленні інтернаціональних регулюючих процесів, підвищенні ступеня інтеграції різних міжнародних інституцій і координації політики різних держав світу на основі погоджених принципів.

Список використаних джерел

1. Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури / А. В. Свідзинський. – Луцьк, 2008. – 696 с.
2. Предборський В. А. Сучасна форма вітчизняного тіньового парасупільства / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідного економічного ін-ту Мін-ва економіки України. – К., 2016. – Вип. 3. – С. 9–13.
3. Предборський В. А. «Автономна тіньова держава» як загроза національній безпеці / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідного економічного ін-ту Мін-ва економіки України. – К., 2016. – Вип. 1. – С. 3–7.
4. Монкс Р. Корпоративність / Р. Монкс. – М. : ООО «Юнайтед Пресс, 2010. – 238 с.
5. Huntington, Samuel P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / Huntington, Samuel P. – New York : Simon and Schuster, 1996. – 368 p.
6. Пахомов Ю. М. Регулятивні механізми глобальної економіки / Ю. М. Пахомов / У кн. : Глобалізація і безпека розвитку. – К. : KHEU, 2001. – 733 с.